

תשפ"ו

סדר כ"ה

207

1 "רָאָה אֲנִי נָתַן לְפָנֶיכֶם הַיּוֹם בְּרָכָה". וְאֵת אוֹמֶרְתָּ, הַבְּרָכָה כִּשְׁהִיא
 לְעֶצְמָה לֹא דִיָּה; צְרִיכִים לִרְאוֹת אוֹתָהּ, לְהַרְגִּישָׁה וּלְהַכִּירָה. הוּא
 שֶׁאִמְרוּ: "כָּל הַמֵּתָאבֵּל עַל יְרוּשָׁלַיִם, זֹכֶה וְרוֹאֶה בְּשִׁמְחַתָּהּ", וְאִמְרוּ
 הַגְּרָא"ה קוֹק ז"ל: מִקְבִּיל לְהַחֲרֹבָן הוּא הַבֵּנִי, וְאִם כֵּן הִיָּה מֵתָאִים
 לֹאמֹר: "זֹכֶה וְרוֹאֶה בְּבִנְיָנָה". אֲלֵא, שֶׁכְּשׁוֹנִים בְּנִין, הֵכֵל רוֹאִים. אֲבָל
 6 לֹא הֵכֵל רוֹאִים אֶת הַשִּׁמְחָה שֶׁיִּבְהַבֵּנִי. יֵשׁ רוֹאֶה יְרוּשָׁלַיִם בְּבִנְיָנָה,
 וְאִינוּ מַרְגִּישׁ שִׁמְחָה. לְכָךְ צְרִיכִים זְכוּת מִיּוֹחֲדָתָ: "זֹכֶה וְרוֹאֶה בְּשִׁמְחַתָּה".
 וּבַהֲפֹטֶרֶת הַיּוֹם: "הִנֵּה אֲנִי מִרְבִּיץ בְּפִיזָה אֲבָנִי וְיִסְדֵּיתִיךָ בְּסִפְרִים.
 וְשִׁמְתִי בְּכֹד שְׁמִשְׁתִּיךָ וְשִׁעֲרִיךָ לְאֲבָנִי אֶקְדָּח וְכָל-גְּבוּלְךָ לְאֲבָנִי-חֲפָץ".
 הַיַּעֲדֵר וְהַחֲזוֹן לְאַחֲרִית הַיָּמִים, הוּא "מִלֵּאָה הָאָרֶץ דָּעָה אֶת-דִּי", "כִּי-
 7 כֹּלֶם יִדְעוּ אוֹתִי לְמִקְטָנָם וְעַד-גְּדוּלָּם", וְכִיּוֹצֵא. וְכֵאֵן מִבְּטִיחִים לָנוּ אֲבָנִים
 טוֹבוֹת וְיִהְיוּמִים וְכִיּוֹצֵא וְכִי לְכָךְ חֲכִינוּ וְלְכָךְ אֲנוּ מִצְפִּים? לֹא דִי לָנוּ
 בְּכָל הַמַּחְזוּמָה וְהַטְרָדוֹת וְהַיְגִיעוֹת הַחֲמִירוֹת בַּעֲלֹם הַזֶּה עַל צְבִירַת הַזֶּה
 וְהַכּוֹשׁ, עַד שֶׁגַּם לַעֲתִיד, לְגִאוֹלַת הַנַּחֲמָה, מִבְּטִיחִים לָנוּ כְּאַלְהֵי אֲבָל
 פִּירוּשׁ הַדְּבָרִים, שֶׁלַּעֲתִיד נִרְאֶה הַקְּדוּשָׁה שֶׁיֵּשׁ בְּכָל הָאָרֶץ, אֲשֶׁר כָּל
 6 מְקוֹם וּמְקוֹם הוּא כַּעֲצֵם הַשָּׁמַיִם לְטוֹהַר, אֲבָנִים טוֹבוֹת וּמִרְגְּלוֹת. וְכִי
 נֹאמַר לְמִשְׁהָ: "כִּי הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אֵתָּה עוֹמֵד עָלָיו אֶקְדָּשׁ-קֹדֶשׁ הוּא".
 כְּלֹמֶר: אֵין אֵתָּה צָרִיךְ לַחֲפֹשׁ אֶת הָאוֹצֵר בְּמִרְחָקִים. הוּא נִמְצָא בְּבֵית.
 בְּכָל מְקוֹם אֲשֶׁר אֵתָּה עוֹמֵד עָלָיו שֵׁם הוּא אֲדֹמַת קוֹדֶשׁ. אֲלֵא שְׁזֵאת
 רָאָה רַק מִשְׁהָ רַבְּנוּ. אֲנִינֵנוּ לֹא רוֹאִים. אֲבָל לַעֲתִיד, כְּשֶׁנִּגְיַע לְזִמְנָה שֶׁל
 7 "כִּי עֵין בְּעֵין יִרְאוּ", "וְנִגְלָה בְּכּוֹד ד' וְיִרְאֶה כָּל-בָּשָׂר יַחְדָּו כִּי פִי ד' דִּבְרָה",
 אוֹ נִרְאֶה כֻּלָּנוּ. וּמַעֲשֵׂה בְּהַצְדִּיק בַּעַל "בֵּת עֵין", שֶׁהִיָּה רַב בְּאִבְרוּשׁ
 שְׁבִירוּסִיָּה וְנִתְקַבֵּל אַחֵר כֵּךְ לִרְבִּי בַּצֶּפֶת, שֶׁבֶּא אֵלָיו מְשׁוֹלַח אַחֵר מֵאֶרֶץ
 יִשְׂרָאֵל, וְהוּא עוֹדֵנוּ בְּאִבְרוּשׁ, וְשִׁיבָה לְפָנָיו אֶת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּכָל מִיָּנִי
 שְׁבָחִים וּמַעֲלוֹת, עַד שֶׁיֵּיט: "רַבִּי מֶה אוֹמֵר לוֹ עוֹד: הָאֲבָנִים הַפְּשׁוּטוֹת
 8 שֶׁל הָאָרֶץ הֵנָּה מִמֶּשׁ יִהְיוּמִים". נִתְרַגַּשׁ מֵאֵד הַצְדִּיק וְהַחֲלִיט לְנִסְטוֹעַ
 לְאֶרֶץ, וְאַחֲרֵי רֹב תִּלְאוֹת וַיְגִיעוֹת הִגִּיעַ לְאֶרֶץ וְנִתְפָּרַס לְקֹדֶשׁ וְצִדִּיק

בַּצֶּפֶת. אַחֵר כְּמֵה שָׁנִים פָּגַשׁ בְּרַחוּב אוֹתוֹ הַמְּשׁוֹלַח. אִמְרוּ הָרַב
 לְהַמְשׁוֹלַח: "כָּל הַשְּׁבָחִים וְהַמַּעֲלוֹת שֶׁסִּפַּרְתָּ לִּי, הֵם נִכְוָנִים בְּאֵמֶת, אֲבָל
 מֶה שֶׁאִמְרַת לִי, שֶׁהָאֲבָנִים הַפְּשׁוּטוֹת הֵן יִהְיוּמִים, זֶה אֵינִי רוֹאֶה". הַשִּׁיב
 לוֹ הַמְּשׁוֹלַח: "נָו, כְּשׁוֹכִים רוֹאִים". הֵלֶךְ הָרַב הִבִּיתָה וְסָגַר עֲצָמוֹ בַּחֲדָר,
 לֹא אֲכָל וְלֹא שָׁתָה וְלֹא קִיבֵל אֲנָשִׁים, וְכֵךְ נִמְשָׁךְ הַדְּבַר שְׁבוּעוֹת אַחֲרָיו.
 אַחֵר כֵּךְ פִּתְאוֹם יָצָא מִחֲדָרוֹ בְּשִׁמְחָה רַבָּה וְצִוְּהָ לַעֲשׂוֹת סְעוּדָה גְּדוּלָּה.
 בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה סִפֵּר: כְּשֶׁאוֹתוֹ הַמְּשׁוֹלַח אִמְרוּ לִי "כְּשׁוֹכִים רוֹאִים"
 נִזְדַּעְעוּתִי. הַבִּנְיָי שֶׁלֹּא הוּא אִמְרוּ לִי זֹאת, כִּי מַעוּדִי עוֹד לֹא הִרְהִיב מִי
 שֶׁהוּא לֹאמֵר לִי כְּדִבְרֵים אֱלֹהִים, אֲלֵא מִן הַשָּׁמַיִם שְׁמוֹ אֶת הַדְּבָרִים בְּפִיו,
 לְמַעַן אֲדַע שֶׁאֵינִי זֹכֶה. מִיָּד הִתְעַנִּיתִי וְעִשִּׂיתִי מֶה שֶׁעֲשִׂיתִי, עַד שֶׁהָיוּ
 נִתְגַּלָּה לִי הַסּוֹד, וְאֵנִי רוֹאֶה עֲבָשִׁי, כִּי אֲמַנָּם אִמֶּת וַיְצִיב, הָאֲבָנִים
 הַפְּשׁוּטוֹת הֵן בְּאֵמֶת יִהְיוּמִים.

וּבְמִדְרַשׁ אֵיכָה: "כִּד הוּוּ חֲבִירָא נִפְקִין לְפִרְנִסְהוֹן, הוּוּ קָרוּ עֲלֵיהוֹן
 תְּשִׁתְּפִנְיָה אֲבָנִי-קֹדֶשׁ בְּרָאשׁ כָּל-חֻצוֹת"10. הַפִּירוּשׁ הַפְּשׁוּט הוּא שֶׁהִיוּ
 41 קוֹרִים עֲלֵיהֶם בְּדֶרֶךְ קוֹבְלָנָא, שֶׁ"אֲבָנִי קוֹדֶשׁ" הֵלְלוּ צְרִיכִים לְהַתְגַּלְגֵּל
 לְפִרְנִסְתָּם "בְּרָאשׁ כָּל חֻצוֹת". אֲבָל בַּעֲמוֹק יוֹתֵר הַמּוֹבֵן הוּא, שֶׁכְּשֶׁהֵם
 הָיוּ עוֹסְקִים בְּפִרְנִסְתָּם הָיוּ מִמְּשִׁיכִים קְדוּשָׁה בְּכָל הַדְּבָרִים הַפְּשׁוּטִים
 וְהַחֲלִילוּתִים, עַד אֲשֶׁר "תְּשִׁתְּפִנְיָה אֲבָנִי-קֹדֶשׁ בְּרָאשׁ כָּל-חֻצוֹת".

46 יֵשׁ בְּאֵמֶת "אֲבָנִי קוֹדֶשׁ בְּרָאשׁ כָּל חֻצוֹת", אֲלֵא שֶׁהָיוּ אֵינֵנוּ רוֹאִים
 אוֹתָם. אֲבָל לַעֲתִיד נֹכַח וְנִרְאֶה שֶׁ"כָּל-גְּבוּלְךָ לְאֲבָנִי-חֲפָץ", וְהָאֲבָנִים
 הַפְּשׁוּטוֹת הֵן יִהְיוּמִים וְ"אֶת-הַבְּרָכָה" לֹא זוּ בְּלִבְדִּי שֶׁנִּקְבַּל אֲלֵא אֶף
 נִרְאֶה אוֹתָהּ: "כִּי אֵה אֲנִי נָתַן לְפָנֶיכֶם הַיּוֹם בְּרָכָה".

11
 תורה
 ומוסר

התחזקות פירושה: שבירת הרצון

(דברי חיזוק לימי "אלול")

"ראה אנכי נתן לפניכם היום ברכה וקללה" (יא, כו)

"ברכה וקללה למה נאמר, לפי שנאמר 'החיים והמוות נתתי לפניך הברכה והקללה'. שמא יאמרו ישראל הואיל ונתן המקום לפנינו שני דרכים דרך החיים ודרך המוות נלך באיזו שנרצה תלמוד לומר: 'ובחרת בחיים'.

משל לאדם שהיה יושב על פרשת דרכים והיו לפניו שני שבילין: אחד שתחילתו מישור וסופו קוצים ואחד שתחילתו קוצים וסופו מישור. והיה מודיע את העוברים ושבים ואומר להם: שאתם רואים שביל זה שתחילתו מישור, כשתים ושלוש פסיעות מהלך מישור, וסופו לצאת קוצים. ואתם רואים שביל זה שתחילתו קוצים, כשתים ושלוש פסיעות (אתה) מהלך בקוצים וסופו לצאת למישור. כך אמר להן משה לישראל: אתם רואים את הרשעים שהן מצליחים, בשנים ושלשה ימים הן מצליחים בעולם הזה, וסופן להדחות באחרונה" (ילקוט שמעוני).

2
הקללה

יש לדייק בפרשה זו, ובכמה מהדיוקים כבר עמד המפרשים, (א) מהו הלשון "ראה", דראה שייך על דבר מחשבי ולא על אמירה ודיבור, שבהם שייך לשון שמיעה ולא ראייה, (ב) פתח בלשון יחיד "ראה", וסיים בלשון רבים, אנכי נתן.

"לפניכם" (ג) מה שאמר אנכי נתן לפניכם "היום" ברכה וקללה, הלא הברכה והקללה שאמר כאן, נאמרו כבר גרזנים ובהר עיבל לאחר שעברו את הירדן, (ד) מה טעם שחילקו את העם לשני מחנות, ששה שבטים על הר גרזנים ונתנו עליו את הברכה שפתחו בברוך, וששה שבטים על הר עיבל ונתנו עליו את הקללה שפתחו בארור, ולא נצטוו שכל ישראל יהיו ביחד ולטולם יאמרו את הברכה ואת הקללה לכל השבטים בשוה, אלא שצוה התורה להפריד ביניהם דוקא, וליתן הברכה למחצית השבטים והקללה למחצית השנייה, ומה טעם הדבר.

ויתכן לבאר, דלכך חילקו את כלל ישראל לשני מחנות שוה, לתורות על הענין שאמרו בגמרא (קידושין מ' ב'), לעולם יראה אדם עצמו

בהמשך דבריו המובאים במאמר הקודם אומר הגר"י לוינשטיין זצ"ל: בכל שלב העליה של האדם הוא נתקל באותם ג' פסיעות של קוצים שעליו להתגבר עליהם. זאת ועוד, הכי מטבעו האדם אינו מתמיד במצבו. הרגשות הלב של יום אתמול נעלמות ותמיד יש צורך לעורר את הלב מחדש. הערה מאלפת בענין זה מצאנו בפרשת "שופטים". נאמר שם: "כי תצא למלחמה על אייבך וראית סוס ורכב עם רב ממך לא תירא מהם כי ה' אלוך עמך המעלה מארץ מצרים". הפסוק עורך לנו חשבון הגיוני פשוט ומובן בענין הפטחון בחי'. הנה ראינו בעינינו את כח ה' ואת ממשלתו בכל הכוחות כולם, במכות מצרים ובגאולתנו משם. לפיכך אין כל מקום לפחד מהאויב במלחמה.

אף על פי כן ממשיכה התורה להזהיר: "אל ירך לבבכם אל תיראו ולא תחפזו ואל תערצו מפניהם". ומבאר רש"י: "אל ירך לבבכם" — מזהלת סוסים. "אל תיראו" — מהגפת התריסין. "ואל תחפזו" — מקול הקרנות. "ואל תערצו" — מקול הצווחה. למרות החגיון שבדברים המחייבים לבטוח בבורא — אינם מועילים אלא לשעת ההתבוננות בהם ממש. כאשר מתעוררות סיבות חדשות לפחד, חוזרת התורה ומעוררת על כל סיבה וסיבה בנפרד, שאין מקום לפחד.

האזהרה הראשונה, למשל, אינה מועילה אלא לשעתה, מכיוון שכך הוא טבע האדם שאין הרגשותיו שוכנות אצלו בקביעות. מסקנת הרגע הקודם נעלמת מיד כאשר מתחדשת סיבה נוספת לפחד, לשם כך דרושה התעוררות מחודשת כדי להתגבר במצב החדש. לעולם אין הרגשות הלב בנות קיימא, והאדם חייב לחיות תמיד חיי התחדשות והתעוררות.

3
ראה אנכי נתן לפניכם היום ברכה וקללה וגו' והיה כי יביאך ה' אל הארץ וגו' ונתת את הברכה על הר גרזנים ואת הקללה על הר עיבל (יא, כ"ב-כ"ג).

ולחלן בפרשת תבוא: אלה יעמדו לברך את העם על הר גרזנים וגו' שמעון ולוי וגו', ואלה יעמדו על הקללה בהר עיבל ראובן גד וגו' (כו, י"ב-י"ג).

ובמס' סוטה במשנה (דף ל"ז א') איתא: ששה שבטים עלו לראש הר גרזנים וששה שבטים עלו לראש הר עיבל, והכניסם תלויים והאזין עמדו למטה באמצע וכו', הפכו פניהם כלפי הר גרזנים ופתחו בברכה, כרוך האיש אשר לא יעשה פסל ומסכה ואלו האלו עונין אמן, הפכו פניהם כלפי הר עיבל ופתחו בקללה, ארור האיש אשר יעשה פסל ומסכה, ואלו האלו עונין אמן וכו'.

כאילו הציו חייב, וחציו זכאי, עשה מצוה אחת אשריו שהכריע עצמו לכף זכות, עבר עבירה אחת אי לו שהכריע עצמו לכף חובה וכו', אלעזר ב"ר שמעון אמר, לפי שהעולם נידון אחר רובו, עשה מצוה אחת אשריו שהכריע את עצמו האת כל העולם לכף זכות, עבר עבירה אחת אי לו שהכריע את עצמו האת כל העולם לכף חובה, ופירש רש"י: יראה אדם עצמו כאילו שקול, כל העולם שקול כמחצה צדיקים וחסידיים ומחצה רשעים, וכאילו מעשיו שקולים כמחצה על מחצה, עשה מצוה אחת נמצאו זכויותו מכריעין ונמצא צדיק, ועל ידו כל העולם הוכרע להיות רובן צדיקים, ע"כ.

ולתורות על הענין הזה, נצטוו כשבאו להר גרזנים ור עיבל, וקבלו אז את התורה באלה ובשמועה ולהיות כל ישראל ערבים זה לזה — שכל המון ישראל יתחלקו לשני חצאים, ששה שבטים על הר גרזנים וששה על הר עיבל, ולתת את הברכה כלפי הר גרזנים ואת הקללה כלפי הר עיבל, שיתראה כאילו המחצה ראוי לברכה בשביל שקימו את התורה והמחצה להיפך, כאילו

עלו כלל על תהרים רק כולם עמדו למטה. אלא שששה שבטים עמדו כלפי הר גריזים וששה כלפי הר עיבל, אבל ר' אליעזר בן יעקב ור' יאשיה סוברים שאמנם עלו השבטים על ההרים, אלא על הר גריזים, ואלה על הר עיבל, והכתובים תלויים עמדו למטה, וכן כתב רש"י בפי' תבוא כדעה זו.

ויש להבין, לאיזה טעם נצטוו שכל ישראל יעלו על תהרים אלה מזה ואלה מזה, הלא מדרך העולם שכל מי שמדבר אל הקהל, שהוא עולה על הבמה למעלה ומשמיע את דבריו לפני העם העומדים למטה, כדי שכולם ישמעו את דבריו, וכיון שכאן היו הכהנים ותלויים צריכים להשמיע את דבריהם לפני כל המון בית ישראל, היה מן הראוי שהם יעלו על תהר להשמיע את הברכה והקללה לפני קהל ישראל, שהשבטים יעמדו למטה לשמוע את דבריהם, וכאן נעשה לכאורה הפך הסדר, שתלויים עמדו למטה וכל ישראל עמדו למעלה על תהרים, ותלויים נשאו מדברותם מלמטה כלפי מעלה.

ואולי יתכן שבא לדמיון בזה ולהורות על מצבם ומעמדם של ישראל, שבכל חומנים ובכל המצבים הם נמצאים במעלה עליונה תחת השגחתו של הקב"ה, והוא ע"פ מה שאמרו בגמרא (כתובות ס"ז ב') במעשה בביתו של נקדימון בן גוריון, שלטמה ששורים מבין גללי בהמתן של ערביים.

ובבה ר' יוחנן בן זכאי ואמר, אשריכם ישראל בזמן שעושין רצונו של מקום אין כל אומה ולשון שולטת בהם, ובזמן שאין עושין רצונו של מקום מוסרין ביד אומה שפלה, ולא ביד אומה שפלה אלא ביד בהמתן של אומה שפלה, וכתב על זה המהרש"א בחידושי אגדות ח"ל: אמר אשריכם על שני הצדדים, כי באמת שני התמכיות הם למעלת ישראל, כי כל אומה יש לה שר ומלך בשמים, מה שאין כן ישראל שאין להם שום מלך, אבל הם חלק ה' כי יעקב חבל נחלתו, ועל כן כשעושין רצונו הם למעלה מכל האומות ושריהם, כמ"ש הבט נא השמימה וגו', שדרשו שהוציא את אברהם והוציאו למעלה מכל צבא השמים וכו', אבל כשאין עושין רצונו, הקביה מסלק שכינתו מהם והרי הם שפלים ונבזים מכל האומות שיש להם שר ומלך ולישראל אין שר ומלך, ע"כ וכן כתב בענין זה בעל העקידה.

מבואר מזה, שגם מירידתם ושפלותם הנראת של ישראל, ניכר ונודע גדולתם ומעלתם שהם חלק ה' עמו וחבל נחלתו, ולכונה זו נצטוו בכאן שישראל יעלו אל ההרים, כדי להראות ולהורות שבשני חומנים ובשני המצבים, בין כשהם עושים רצונו של מקום ומבורכים בכל הברכות, ובין כשאין עושין רצונו ובא עליהם ההיפך, הם

לא קיימו את התורה ח"ו, כדי לעורר בזה את כל אחד מישראל שידע וישים אל לבו את האחריות הגדולה המוטלת כעת על כל אחד ואחד, ושתמיד יראה את עצמו ואת כל העולם כולו כאילו הוא מחצה חייב ומחצה זכאי, כאותו הצידור שרואה עכשיו את כלל ישראל מחולק לשני חצאים שווים, המחצה האחד על הר גריזים אשר שם צוה ה' את הברכה, והשני על גריזים, ששם ההפך, ואם יעשה מצוה יכריע את עצמו ואת כל העולם לכף זכות, ואם יעשה עבירה ח"ו יכריע את עצמו ואת כל העולם לכף חובה.

ולזו הבורנה אמר, ראה, היינו גם ראית עינים ממש, שתראה בעיניך ותסתכל איך שכלל ישראל נחלק לשני חלקים שווים, מחצה לכאן ומחצה לכאן, ומה תראה ותבונן גם בעין שכלך להבין ולהשכיל שזה הצידור צריך להיות תמיד מול עיניך, שכל העולם נמצא בכף מאזנים שקול, ויש בידך בכל אשר תעשה להכריע אותך ואת כל העולם לזכות ולהביא עליך ועל כל העולם את הברכה, וההיפך בהפכו.

ומטעם זה ג"כ התחיל בלשון יחיד, ראה, ואמר אשר אנכי נותן לפניכם היום, בלשון רבים, היינו שכל יחיד צריך לראות ולהסתכל שהרבים תלויים בו, ושכל יחיד במעשהו יוכל לזכותם ולהעלותם במעלה של צדיקים, או להורידם ח"ו למדרגה תחתונה שהיו נקראים רשעים, ויתבונן בזה כל יחיד, שהרבים תלויים בו.

ולכן אמר אשר אנכי נותן לפניכם היום, היינו שבכל יום ובכל שעה צריך להיות עומד לנגד עיניו הצידור והחשבון הזה, וכמו שאמרו על זה חז"ל הלשון "לעולם" יראה אדם עצמו כאילו חציו זכאי וחציו חייב, ובהתבונן על הדבר הזה בכל יום ובכל שעה, אז ילך לכטח דרכו להיות סור מרע ועשה טוב *.

ובגמרא סוטה (ל"ז, א') תניא, רבי אליעזר בן יעקב אומר, אי אפשר לומר לוי למטה, שכבר נאמר למעלה, [ופירש"י: שכבר נאמר למעלה, משה כתב בתורה אלה יעמדו לברך וגו' שמעון לוי ויהודה], ואי אפשר לומר למעלה, שכבר נאמר למטה, [ופירש"י: שכבר נאמר לוי למטה, בספר יהושע (ח) כדכתיב וכל ישראל חקניו

עומדים מזה ומזה לארץ נגד הכהנים ותלויים, אלמא כהנים ותלויים למטה הן], והא כיצד, וקני כהונה ולויה למטה והשאר למעלה, רבי יאשיה אומר כל הראוי לשרת למטה והשאר למעלה, רבי אומר אלו ואלו למטה וק עומדים, הפך פניהם כלפי הר גריזים ופתחו בברכה, כלפי הר עיבל ופתחו בקללה, מאי על על בסמוך, כדתניא וכו', ועי' רש"י, מבואר בכאן, שרבי סובר שלא

(5)

שמים וירידים, גם אז נראה וניכר מעלתם
ומבהמתם, שאין הם עומדים תחת שום שר ומול,
אלא תחת ידו ורשותו של הקב"ה לבד, והם עמו
ונחלתו לעולם, ולרמו על הענין הזה של מעלתם
של ישראל, נצטוו להיות השבטים עומדים על
הזרים מהם ומהם, בין לברכה ובין להפכת.

(6) ח"א

ה' ראה אנכי נותן לפניכם היום וגו'
(י"א, טו). יש לדייק, דתיבת היום
מיותר ומשמע היום הידוע צ"ב.

ויש לומר, שיום זה מרמז ליום השבת,
ולכן נאמר היום בה' הידיעה,
דכוונתו ליום השבת, שהוא היום המיוחד
של כל שבועת ימי השבוע, שאין לו בן
זוג, וכמו שאמרו במדרש (נדרים נ"ה פ"ה)
י"א, טו, תני רבי שמעון בן יוחאי, אמרה
שבת לפני הקב"ה, רבונו של עולם לכולן
יש בן זוג, ולי אין בן זוג. אמר לה
הקב"ה, כנסת ישראל היא בן זוגך.
ובקדושת היום הזה תלויה כל ברכתם
של ישראל, בכל ימות החול הבאים, כמו
שאמרו בזה"ק (פרש"י יס"ד פ"ה ע"ה), כל
ברכאן דלעילא ותתא, כיומא שביעאה
תליין. ועל אלה שאינם שומרים את יום
השבת כראוי ח"ו, אמר הנביא (ירמיה י'
ט), ואם לא תשמעו אלי לקדש את יום
השבת וגו' והצתי אש בשעריה.

וזה מה שאמר הכתוב, ראה אנכי נותן
לפניכם היום, הנני נותן לפניכם את
יום השבת, והיא מקור הברכה, ואם
תשמרו על קדושתה כראוי, יהיה לכם
יום השבת ליום ברכה, וממנה תמשך
ברכה מרובה לכל העולמות בימות החול.
ואם ח"ו לא ישמרו על קדושת השבת
כראוי, אזי תבוא ח"ו הקללה שהיא
ההיפוך מן הברכה, וסיים הכתוב, ללכת
אחרי אלהים אחרים דהמחלל את השבת
לכאלו עובד ע"ו (רמב"ם פ"ל מהל' שבת). וזה
שאמר הכתוב, אשר לא ידעתם, שאין

אתם יודעים דבר זה, שהמחלל שבת
כאלו עובד ע"ו.

∞

(7) ש"א

ולא ידבק בידך מאומה מן החרם וכו' ונתן לך רחמים ורחמך
והרבך כאשר נשבע לאבותיך (יג"ח)

ולמדו חז"ל (שבת קנ"א:) כל המרחם על הבריות מרחמין עליו מן
השמים, וכל שאינו מרחם על הבריות אין מרחמים עליו מן השמים, עכ"ל.

והחדוש בזה דלמדו זה דוקא כאן בפרשת עיר הנדחת דאף דלכאורה נראה
כל ענין הציווי (בפסוק טז) על 'הכה תכה את ישיבי העיר ההיא לפי חרב
החרם אותה ואת כל אשר בה' (י"מ להרוג אף הנשים והטף) 'והיתה תל עולם
לא תבנה עוד' שזה איבוד לעולם, א"כ נראה כל זה כאכזריות גדולה, מ"מ
דוקא ע"י מעשה ההשחמה כזו אנו מוכתחים בזנות לך רחמים.

ויתכן לפרשו בשני אופנים: יש לומר דאף בדורך כלל האדם נפעל לפי
מעשיו, ואם הוא עושה מעשה רציחה וכדומה נעשה בו רשם והתפעלות של
א' הרגשה בשווי החיים ונעשה טבעו אכזרי, אך זה רק בדבר הרשות, אבל
בדבר מצוה יתכן ההיפך ג"כ דאף שעושה מעשה איבוד והשחמה נולד בו
הרגש טוב, דזהו כח המצוה לפעול באדם לטוב אף שנראית היפך מזה, וזהו
מה שהוכחט פנימם לברית שלום אף שעושה מעשה קנאות להרוג זמרי בן
סלוא נשיא ישראל, וזהו ג"כ ענין מה שנאמר בפרשתנו (יד, כב) 'עשר תעשר',
והרשו עשר כשכיל שתתעשר (שבת קי"ט). והיינו דהוכחטו 'וכתנוני נא בזאת
זכר' אם לא אפתח והריקותי לכם ברכה עד בלי די' (מלאכי ג'), ואף כשאדם
מעשה נראה דמחסר ממנו, מ"מ כיון שיש בזה מצוה נולד מזה ההיפך ודוקא
ע"י מתעשר: אבל עוד יש לפרש, דמה שהבטיחה תורה 'ונתן לך רחמים'
בהכאה של עיר הנדחת משום שאינו אכזריות כלל, אלא להיפך מזה — זהו
רחמים, כיון שמצילים את שאר העולם מהשפעת אלו הרשעים ונעשה זה
רחמים — ולכן דרשו כל המרחם על הבריות, דזהו באמת ענין רחמנות במה
שעושה משפט ברשעים ומאכדם מן העולם, וכן ראינו בפנחס דע"י מעשיו
של קנאות הציל את הכלל, ולכן נאמר 'השיב את חמתי מעל בני' (במדבר
כה, יא). א"כ אין זה מעשה רציחה אלא ממש הצלת נפשות ועל ידו נעצר
המגפה המכלה את העם, והוא הוא המציל את העם, ולכן ראוי לו ברית של
שלום, וזהו ג"כ ענין "עיר הנדחת" דאע"פ שנראה לאכזריות ברם לאמיתו
של דבר הוא בעצם הצלת כל העולם, בדוקא ע"י איבוד הרשעות בעולם,
וזהו מה שאמרו כל המרחם על האכזרים סופו נעשה אכזרי על הרחמנים
ולמדו משאול דרחם על אגג מעמלק וסוף עשה מעשה דנוב עיר הכתנים.

ובזה יובן מה שגזרה תורתנו הק' להלן בפרשתנו על המסית תמשה
ללאוין, של: לא תאבה לו ולא תשמע אליו ולא תחוס עינך עליו ולא תחמול
ולא תכסה עליו — דאסור בשום אופן להפוך בזכותו ואין טוענין לו, ואף

מכינים עדים אחורי הגדר, הכל שלא לראות בו איזה אופן של זכות — והוא
משום דגדול המחסיאו יותר מההורגו ולכן איבוד של המסית הוי באמת רחמים.

(4)

אגודות אגדות

איסור גדידה ושריטה

בְּנִים אַתֶּם לֵה' אֱלֹהֵיכֶם לֹא תִתְגַּדְּדוּ וְלֹא תִשְׁיִמוּ קֶרֶחַ בֵּין עֵינֵיכֶם לְמֵת. כִּי עִם קְדוֹשׁ אַתֶּם לֵה' אֱלֹהֵיךָ וְכָךְ בָּחַר ה' לִהְיוֹת לְךָ לְעַם סִגְלָה מִכָּל הָעַמִּים אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאָדָמָה.

למרות שמדובר באיסור אחד מני רבים שבפרשה, ניתן להבחין בפסוקים אלה בשינוי מסדר הכתובים הרגיל. המצוה מתחילה בהקדמה מיוחדת: "בְּנִים אַתֶּם", ומסתיימת בצורה ארוכה ויצאת דופן: "כִּי עִם קְדוֹשׁ אַתֶּם...". למצוה זאת יש שני טעמים – האחד משום איסור פגיעה עצמית, והשני הוא איסור על עבודה זרה, שבה היה נהוג להתגודד, להקזיז דם מהגוף.¹ דין זה גם נפסק כפשוטו ברמב"ם (הלכות עבודה זרה יד, יג-טז).

אולם, חז"ל מוצאים איסור נוסף בפסוקים אלו.

בגמרא (יבמות יג ע"ב) דנים בהלכה לפיה ניתן לקרוא את מגילת אסתר במספר תאריכים שונים בחודש אדר, ומקשה ריש לקיש על ר' יוחנן: "לא תתגודדו – לא תעשו אגודות אגודות!". ריש לקיש רואה בחלוקת קריאת המגילה למספר ימים פילוג בעם ישראל והוא סומך זאת על הפסוק "לֹא תִתְגַּדְּדוּ".

ידוע הלכתי זה נראה לכאורה מאוד רחוק מהפשט. ניתן לומר שאכן, זו רק אסמכתא חוששנות על הפסוק,² אולם גם כאשר חז"ל סומכים הלכה לפסוק מסוים, הדבר מביא אותם לומר מהותי בין ההלכה לפסוק הספציפי. בפסוק זה, לפי חז"ל, ישנו מפגש בין שלושה רבדים – מנהגי עבודה זרה, התמודדות עם המוות ופלגנות בעם ישראל.

מחלוקת בישראל

גדידה ושריטה אחת היא וכשם שהיו העכו"ם שורטים בבשרם על מתייהם מפני הצער כך היו חובלין בעצמם לעבודת כוכבים... ובכלל אזהרה זה שלא יהיו שני בתי דינין בעיר אחת זה נוהג כמנהג זה וזה נוהג כמנהג אחר שדבר זה גורם למחלוקות גדולות, שנאמר לא תתגודדו לא תעשו אגודות אגודות. (הלכות עבודה זרה יב, יג-יד)

הרמב"ם מחבר באופן ישיר את הלכות עבודה זרה ואבלות, אל הפלגנות. מקור נוסף שמוחבר בין העבודה הזרה והפלגנות (ועוד ניגע בהמשך באבלות), הוא בעל ה'נחלת יוד' בספרו 'בית דוד': "כל פירוד בישראל הוא פירוד בשם שמים" (בית דוד דרוש שיש').

דפרימ כעין אלה מצויים בדברי הרב קוק:

מחלוקת הדעות על דבר הדרכת הכלל, אם בזמן הזה, שרבו סריצים נושאי דגל ההפקרות ביד רמה, ראוי להפריד את האומה, שהכשרים נושאי דגל ה' לא יהי להם שום יחש עם סנרקי העול הפושעים, או שמא כח השלום הכללי מכריע את הכל – כל עיקרה של פלוגתא זאת באה מפני השיפלות הכללית, שעדיין לא נגמרה הטהרה לגמרי ביסוד האופי של האומה...

אין קץ לרעות הגשמיות והרוחניות של התפרדות האומה לחלקים, אף על פי שפרוד גמור כהעולה על לב המנתחים באכזריות אי אפשר הוא והיה לא יהיה. זאת היא ממש מחשבה של עבודה זרה כללית שהננו בטוחים עליה שלא תתקיים.

(10) אשר זכרה נחמה
 Me 65

יג. מימים ימימה.

במכילתא (פרשה יג.) דבר אחר: מימים ימימה,
 מגיד דאדם צריך לבדוק את התפילין לאחר י"ב

המחשבה של פירוד האומה לחלקים היא מחשבה של עבודה זרה שאין לה קיום.

"האומר יברכך טובים זו דרך מינות" (ברכות לג ע"ב). רש"י מסביר: "שאינו כולל
 רשעים בשבחיו של מקום, וחכמים למדו מחלבנה שריחה רע ומנאה הכתוב בין סממני
 הקטורת, שמצריכן הכתוב בהוצאתן להיותן באגודה אחת". בעלי התוספות מחדדים
 את הקשר למינות: "יברכך טובים, פירוש, שמוציא את הפושעים מן הכלל, אי נמי,
 משום דמחזי כשתי רשויות, כלומר: אלהים טובים".

כשאדם אומר שרק לטובים יש אפשרות לברך בשם ה', הוא בעצם אומר שהרשעים
 הם לא חלק מהתוכנית האלהית, שישנה רשות נפרדת מההנהגה האלהית. לעומת
 זאת, העולם היהודי מתבסס על הפסוק: "שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד". גם
 הרשעים, גם אלה שאתה בקטנותך לא מצליח להכילם, כלולים ומונהגים על פי
 הרצון האלהי. הוצאתם מן האגודה היא הגבלת מלכותו של הקב"ה, כביכול הוא אינו
 יכול להם, זוהי מחשבת עבודה זרה.

היחס למוות מתוך האחדות

לאור זאת, נשוב לפסוקים בפרשה:

בנים אתם לה' אלהיכם לא תתגדדו ולא תשימו קרחה בין
 עיניכם למת. כי עם קדוש אתה לה' אלהיך ובה' בחר ה' להיות
 לו לעם סגלה מכל העמים אשר על פני האדמה.

המוות הוא זירה אמונית לא פשוטה. ההתמודדות עמו הינה אחד הדברים הקשים
 ביותר לאדם. רוב האנשים מפחדים מהמוות. החיים הם זורמים והרמוניים ולפתע
 הכל נעצר ברגע אחד, דבר היוצר תחושת נתק ופירוד מוחלט. אובדן. עובדה זו
 מעמיקה את תחושת חוסר האחדות בעולם, את המאבק האניסופי בין 'אל החיים'
 ו'אל המוות'. זוהי ההתגודדות, החיתוך, הניתוק החריף והכואב בין החיים למוות,
 חיתוך הנובע מתפיסה אלילית מפורדת.

אולם, תורתנו הקדושה מדריכה אותנו שהמוות והחיים שניהם באים מאת ה', אין
 הפרדה וניתוק בעולם, אין מקום לשרוט בבשר וליפול לצער תהומי. אנו העם
 המופקד על השקפת האחדות, בניו של הקב"ה, "הוא אחד ושמו אחד". על כן, נאסר
 עלינו להתגודד וליצור אגודות נפרדות בעולם, "כי עם קדוש אתה לה' אלהיך ובה'
 בחר ה' להיות לו לעם סגלה מכל העמים".

"נסתכל (דוד) ביום המיתה ואמר שירה, שנאמר: ברכי נפשי את ה', ה' אלהי גדלת
 מאוד הוד והדר לבשת" (ברכות י ע"א). יום המיתה, הוא יום המיתה של הגוף, אך
 הגוף ממשיכה לשיר את שירת חייה, החיים אינם נגמרים במוות. מעמד החיים
 המיוחד של עם ישראל הוא מעמד של הסתכלות כללית על המציאות כולה.
 המלחמה בעבודה הזרה אחת היא עם דרך ההתמודדות עם המוות וההימנעות
 מעשיית 'אגודות אגודות' בעם ישראל.

חודש י. בספר משכנות יעקב יורה דעה (סימן
 82) הביא מכאן ראיה לבדיקת הריאה מיעוט
 המצוי דהוה דאורייתא. ולעניות דעתי יש לומר
 על פי מה שתירצתי קושיית התוספות שהקשו
 אמאי דאמרינן בכלאים עושה לו תכריכים למת,
 הא איכא לועג לרש, וכמו ברי" דאזיל ושדי
 תכילתא לבית הקברות. ואמרת דבלא תעשה
 העיקר הוא מה שאין אדם עושה, ואם עשה מחמת
 אונס או ענין אחר הפוטרו, שוב הוא כמו כל אדם
 שעשה אינו נחשב לעשה, ושוב לא עשו כמו
 זולתו. לא כן במצות עשה, אף שלא יעשה מחמת
 איזה אונס, מכל מקום לא מיחשב כמאן דעביד,
 דסוף סוף לא עשה. ואם כן שפיר במת בלא
 תעשה דכלאים, אין הלבשה מתיחס כלל אליו,
 כיון שנעדר ממנו הבחירה והיכולת, ואין לך אונס
 גדול מזה. לא כן בעשה, סוף סוף לא עשה, ושפיר
 איכא לועג לרש ודו"ק. וכן אמינא גם בזה דכיון
 דרוב אינו טריפה, שוב אין לנו לחוש למיעוט.
 והולכין בתר רובא. ושוב אף אם אחד מני אלף

יאכל טריפה, לא תתיחס זה לעבירה כלל, וכמו
 שלא אכל דמי, וגמצא דשוללין ממנו האכילה ולא
 עבר כלל. לא כן מוזהר, דאם יקרה לאחד
 שמוותו תרקב, אף שלא היה צריך לחוש לזה
 וכמאן דאניס דמי, מכל מקום בטח לא תתיחס
 אליו מעשה חדש לאמר שהיה לו מוזהר כשרה.
 נמצא דלא קיים המצוה. אם כן שפיר צריך
 לבדוק, ונכון.

ובזה בארתי את דברי הרמב"ם הלכות חמץ ומצה
 פרק ה הלכה ט: משום שנאמר "ושמרתם את
 המצות", כלומר, תיזהרו במצה ושמרו אותה מכל
 צד חמץ. לפיכך אמרו חכמים צריך אדם לזהר
 בדגן שאוכל ממנו בפסח שלא יבא עליו מים אחר
 שנקצר (עד שלא יהיה בו שום חימוץ — עכ"ל).
 דלפי זה צריך לקיים "ושמרתם את המצות" בכל
 הפסח. וצריך עיון גדול, דהיאך אמרו (פסחים מ,
 א): בציקות של נכרים, ממלא אדם כריסו (מהם,
 ובלבד שיאכל בזה מצה באתרוגה). ועיין ברכי
 יוסף בזה י. ולפי מה שכתבתי אתי שפיר, דבאמת

לכל מיעוט אין צריך לחוש כלל, אך זהו בכל ימי
 הפסח שבו לא תעשה שלא לאכול חמץ, ויש
 אין צריך לחוש מדינא, אם כן אם יאכל וזהו כח
 שלא אכל חמץ כלל. לא כן בלילה הראשון, המצה
 לאכול מצה, אם אחד מני רבבה חמץ וזהו חמץ
 שאכל מצה, הלא ודאי לא אכל מצה — היה משיח
 סבבה שנהיה, ולכך צריך שימח.

עוד הביא שם במשכנות יעקב ראיה דחיישינן
 מהך דבבא מציעא לח, א י: חיישינן שמא עשאן
 תרומה ומעשר על מקום אחר י. עיין שם
 באורך י. ובמחילה מכבוד תורתך זה פדא
 במקום שיתברר שעשה האיסור כמו הכא, שיתברר
 שמכר תרומה לזרים בביאת הבעלים י. ודאי
 חיישינן. ובסברות וגדרים אלו נסתרו ראיותי
 אשר תקע בהן מסמרות, עיין שם.